

Lenestolsforskeren: Kjerringa mot mainstream?

Marit Netland

Kjerringa mot strømmen peker ofte på noe viktig, og dersom hun bare peker og ikke vifter ukontrollert med saksen, er hun nyttig, ikke farlig

Marit Netland, denne månedens kronikkforfatter, er dr.psychol. og førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen. Sammen med Kjell Underlid, Ingunn Skre, Anne Skard, Peder Kjøs og Magne Raundalen er hun invitert av Tidsskriftet som fast kronikør. Neste måned: Kjell Underlid.

Noen kaller dem lenestolsforskere, disse forskerne som – innbiller man seg – knapt trenger å reise seg fra stolen for å gjennomføre sine prosjekter. De går ikke til postkontoret med 1000 konvolutter inneholdende spørreskjemaer. De gjør ingen eksperimenter, ingen observasjoner og ingen intervjuer. Lenestolsforskerne leser, tenker og skriver, punktum. Trenger man slike forskere da? Har man ikke hatt nok av spekulasjon og rødvinspsykologi? Det kan vel være, men det er ikke rødvin som står på bordet ved lenestolen.

Hva foregår i lenestolen? Én aktivitet er å analysere psykologisk teori, f.eks. å undersøke om en bestemt psykologisk teori inneholder uklarheter og påstander som ikke stemmer overens med hverandre. Til dette passer nok en drikk som kurerer tankegruff, bedre enn rødvin. Noen lenestolsforskere sammenligner og diskuterer hva ulike psykologer skriver om et bestemt sentralt psykologisk begrep. Andre belyser og drøfter begreper, metode og konklusjoner i empirisk forskningslitteratur. I noen lenestoler analyseres de erkjennelsesteoretiske implikasjonene av empirisk forskning innenfor et bestemt område, som persepsjon. I andre stoler strever forskeren med spørsmål av typen: Kommer vi nærmere en sannhet om psykologiske prosesser og atferd ved å postulere lover og allmenngyldige prinsipper? Har ny kunnskap om hjernen egentlig ført oss nærmere en løsning på kropp–sjel-problemet?

Lenestolene må tåle en del, for deres eiere er ofte involvert i harde diskusjoner om metodologiske, vitenskapsteoretiske og etiske problemer i psykologisk forskning generelt, eller innenfor bestemte psykologiske retninger. Årets oktobernummer av *Theory & Psychology* er for eksempel et spesialnummer viet analyse av idealene og det begrepsmessige grunnlaget til positiv psykologi-bevegelsen. Lenestolene må også holde ut studier av psykologiens fortid, framtid og mål. Møbelstoffet på armlenene slites av spørsmål som: I hvor stor grad har utenforvitenskapelige forhold hatt betydning for hvilke ideer, teorier, forskningsresultater og metoder som har fått en sentral eller marginal plass i psykologien? Er det et problem at psykologien er så fragmentert, eller er dette tvert imot positivt?

Lenestolsforskerne er overbevist om at mange svært viktige problemstillinger innenfor akademisk psykologi ikke lar seg besvare med empiriske undersøkelser. Og når det gjelder problemstillinger som krever empirisk forskning, ser nok lenestolsforskerne i større grad enn empiriske forskere problemer som må løses med menneskelig tankekraft før data utsettes for computerens prosessorkraft.

Det hender ikke rent sjelden at lenestolsforskere føler trang til å påpeke problemer innenfor empirisk psykologisk forskning. Kritikken blir ikke alltid tatt alvorlig. Dette kommer jo bare fra en

antiempirisk lenestolsforsker, tenker nok noen. Sitte i stolen og kritisere? Ja. Men bidra med empiri? Nei.

André Kukla, professor i psykologi og filosofi ved Universitetet i Toronto, kaller seg lenestolspsykolog. Han mener det neppe nedsettende, for i flere publikasjoner påstår Kukla at lenestolspsykologer er helt uunnværlige for vitenskapelig framgang. Det å kalle seg lenestolsforsker kan være en bevisst lek med de fordommer som finnes mot dem som holder på med vitenskapssosiologiske, filosofiske og metateoretiske analyser innenfor psykologien.

Noen føler seg nok ensomme i lenestolene, misforståtte eller oversette, og fastlåste i rollen som kjerringa mot strømmen i en akademisk variant av eventyret: Kjerringa fløt på gåtefullt vis oppover elven på lenestolen sin. Lenger og lenger bort fra fossen fløt hun. Og mens hun lå der og fløt, gaulet hun og ropte: Gjør som jeg sier, så unngår dere å stupe utfor den farlige fossen! Men ingen hørte det grann, for mainstream buldret og larmet.

Vil man lytte til kjerringa mot strømmen? Hun peker ofte på noe viktig, og dersom hun bare peker og ikke vifter ukontrollert med saksen, er hun nyttig, ikke farlig. Bør hun ikke derfor oftere ut av den enslige stolen? Hva ville blitt eventyrets gang dersom forskere i teoretisk og såkalt mainstream empirisk psykologi viste større samarbeidsvilje? Er forresten mainstream så kraftig og fossen så farlig som en del teoretisk-psykologisk litteratur gir inntrykk av?

De fleste forskere innenfor empirisk psykologi er i noen grad involvert i lenestolsaktiviteter. De diskuterer og utvikler begreper, teori og metode. Dette er en naturlig del av forskningshverdagen. Likevel kan det noen ganger være hensiktsmessig å søke bistand fra personer som har spesialisert seg på teoretisk-psykologiske analyser og som har gode kunnskaper om metoder for slike analyser. Det er ikke utenkelig at rene lenestolspsykologer kan være like nyttige som konsulenter og samarbeidspartnere i empiriske forskningssammenhenger som det statistikere og psykometikere er.

Kukla skriver at det ikke bare er nødvendig å ha spesialkompetanse i blant annet vitenskapsteori for å publisere internasjonalt innenfor teoretisk psykologi, men også for å forstå mye av den teoretisk-psykologiske litteraturen. Jeg er av dem som strever med sentrale begreper i psykologien. Jeg klarer ikke å finne ut om jeg er enig i det vitenskapsteoretiske rasjonale som ligger under forskningsmetodene jeg benytter. Noen ganger strever jeg med å se hvilken plass min empiriske forskning har i forskningslandskapet. Derfor tar jeg av og til noen kortvarige opphold i min lenestol, som flukt fra empirien og for å få hjelp fra teorien. Men å sitte der, med fanget fullt av relevante artikler fra teoretisk-psykologiske tidsskrifter, blir sjelden så behagelig som jeg på forhånd hadde tenkt. Jeg forstår rett og slett ikke en god del av det som står i artiklene. Jeg kjenner ikke godt nok til filosofene og de vitenskapsteoretiske verkene det refereres til. Og når forfatterne trekker paralleller til for eksempel teoretisk fysikk, ja, da detter jeg helt av lasset. Dette gjelder nok flere enn meg? I alle fall har det fra flere hold internasjonalt vært hevdet at det er behov for flere utdanningsprogrammer innenfor teoretisk psykologi, mer vekt på teoretisk psykologi i forskerutdanningene og flere universitetsstillinger spesielt for teoretiske psykologer. Man vil motvirke at psykologer med interesse og talent for teoretisk forskning sier adjø til akademien, at de som blir igjen får kjerring-i-lenestol-status, og viktigst, stimulere til kritisk granskning av, og førsteklasses tankearbeid innenfor, psykologien.

Kjerringa fløt på gåtefullt vis motstrøms oppover Glomma-akademien på leting etter svar. En kveld bladde hun i Tidsskrift for Norsk Psykologforening, og jammen santens, der fant hun flere artikler om spørsmål hun søkte svar på. Etter å ha lest artiklene la hun seg fornøyd til å sove. Neste morgen oppdaget hun noe rart. Strømmen hadde roet seg. Noen av de andre stolene hadde snudd. Nå var de på vei oppover elven og dens sideelver. I en av stolene fant kjerringa igjen mannen sin som hun ikke

hadde sett på lenge. De to satte straks i gang å diskutere, men bestemte seg likevel for å holde sammen og leve etter ordtaket: «Kjerring eller kall – den klokeste styrer best.» Sammen fant de noen gode svar. Og har de ikke gått i land, så flyter de ennå.

